

м. Києві та Київської області, проведенні роз'яснювальної роботи серед населення та профілактичних заходів.

Таким чином, визначені аспекти демонструють роль кафедри і її науково-педагогічних працівників в умовах правового режиму воєнного стану, а її потенціал свідчить про об'єктивну важливість та спроможність реалізовувати державну правову політику не лише в сфері надання освітніх послуг, але й для забезпечення належного стану правопорядку і безпеки в державі.

Список використаних джерел

1. Барабаш О.О. Ціннісно-правові властивості юридично значущої поведінки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 42-46.

2. Власенко В.П. Роль кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ у формуванні ціннісно-правових орієнтацій здобувачів вищої освіти. *Здобутки кафедри теорії держави та права крізь призму сторічного поступу Національної академії внутрішніх справ : матеріали круглого столу* (м. Київ, 24 берез. 2021 року) К. : ФОП Маслаков, 2021. С. 130-131

3. Наукові школи Національної академії внутрішніх справ : довідник / [уклад. : О. М. Джужа, Є. М. Бодюл, А. В. Ромашко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ. 2011. 172 с.

4. Романова А. Ціннісно-правові властивості особи. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 83-86.

*Батургареєва Владислава Станіславівна,
головний науковий співробітник Державної
наукової установи «Інститут інформації, безпеки і
права» НАПрН України, директор НДІ ВПЗ імені
академіка В.В. Сташиса НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВО НА ЗАБУТТЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ «НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ» ФАКТУ КРИМІНАЛЬНОЇ БІОГРАФІЇ ОСОБИ: ПАРАДИГМА МИРУ І РАКУРС ВІЙНИ

Людство в так званій цивілізаційній фазі свого буття завжди намагалося відшукати «досконалі» для свого часу засоби комунікації і навіть випередити у цьому сенсі свій час. Звісно ж, у такому русі все менше й менше місця залишалось для захисту людини від небажаного розголосу інформації, яку за характером можна визначити як чутливу, тобто як таку, що впливає (найчастіше негативно) на статус, самопочуття та взаємини з іншими учасниками інформаційних стосунків. Отже, згодом на порядку денному постала проблема непорушної формули *privacy* як спроби «відсторонитися» від безперешкодного доступу до інформації щодо персоналії будь-якої людини за допомогою

відповідних механізмів правового характеру, які б обмежували цей доступ. На мові юриспруденції ця «формула» відома як право на недоторканність приватного життя, що доповнюється таким важливим механізмом, як право на забуття.

У загальному вигляді право на забуття – це право людини, яке дає їй можливість за певних обставин вимагати від контролера відповідних даних, котрі визначають цілі й засоби обробки та зберігання персональних даних, видалити із загального доступу через пошукові інформаційно-комунікаційні електронні системи посилання на ті відомості стосовно цієї людини, які, на її думку, можуть завдати останній персональної професійної або моральної шкоди. Палітра подібних обставин достатньо широка. Такі обставини виникають, наприклад, тоді, коли йдеться про застарілу інформацію, законні підстави для зберігання якої згодом зникли, а також про недоречну, неточну, неповну або, навпаки, надлишкову інформацію особистого характеру. Ця інформація може мати відношення й до факту засудження особи за будь-які правопорушення, від нагадування про який особа хоче позбавитися. Так чи може вона на це розраховувати? Це перше запитання. І друге запитання: чи можуть впливати на процес забуття події, пов'язані з війною?

Спочатку розглянемо природу цього права у парадигмі, так би мовити, миру. І тут згадаємо про одну паралель, навіть аналогію.

Реалізація права на забуття, веде нас до аналогії з одним з інститутів кримінального права – судимістю. Здавалося б, яка аналогія може проводитися між інститутом судимості та правом на забуття? Однак певний зв'язок, що набуває характеру аналогії, все ж таки має місце. Справа в тому, що факт судимості людини може серйозно заважати забуттю про кримінальне правопорушення в її біографії. Тому зазначені феномени – забуття, вірніше не досягнення цього стану, та судимість як правова реакція на вчинене – поєднує одна сутнісна проблема, яку можна озвучити у такий спосіб: «минуле vs соціальна адаптація особи».

Якщо особа у своєму житті колись засуджувалася і зі спливом певного, інколи значного проміжку часу після того, як завершилися кримінально-правові наслідки у вигляді судимості, знов учиняє правопорушення, в її кримінальному «портфоліо» (у різних кримінальних реєстрах, слідчих документах і судових рішеннях) з'являється відмітка про те, що особа «не судима в силу ст. 89 КК України». Стаття 89 КК України (Строки погашення судимості) регулює питання ануляції цього правового стану колишнього засудженого. І ось тут й виникає цікава ситуація: чи не входить у конфронтацію із правом на забуття, на реалізацію якого особа може розраховувати, згадка правоохоронних і судових органів про попередню судимість, котра знята чи погашена? При цьому практика нагадування про минулу судимість із використанням відсилки на ст. 89 КК існувала завжди (відмінною була лише нумерація відповідної статті за минулими кодексами, що втратили чинність). Такий запис є прямим відсиланням, а вірніше, нагадуванням про минуле особи, за яке вона вже розрахувалася із суспільством і яке має бути прощено та забуто.

На наш погляд, така колізія «прощення – нагадування» не посилює адаптаційних можливостей людини, яка нібито вже розрахувалася за минуле, до життя у соціумі. Адже про погашену або зняту судимість (навіть у ситуації відсутності у біографії людини нового кримінального ексцесу) теоретично може стати відомо широкому колу осіб, від яких залежить, припустимо, вирішення питань працевлаштування людини, надання їй банківських позик, набуття певного соціального статусу для виконання якихось представницьких функцій та ін. До того ж можуть ускладнюватися процедури отримання освіти чи ліцензії на зайняття визначеною професійною діяльністю. Подібна ситуація здатна призводити до руйнування репутації людини та навіть створення уявного кримінального образу. Словом, спектр негативних наслідків інколи розростається до масштабів критичної маси для нормальної соціальної адаптації особи у соціумі.

Цю ситуацію з погашеною або знятою судимістю можна розглянути і в аспекті реалізації суто права на забуття. Якраз тут у ракурсі «тіні минулого» принаймні й виникає привід скористатися людині правом на забуття, щоб видалити персональні дані, пов'язані з їх кримінальним записом із відповідних реєстрів. Як впливає зі ст. 6 Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних», персональні дані, що стосуються кримінального засудження, також віднесено до чутливих даних. Європейський суд з прав людини неодноразово постановляв, що збирання та зберігання персональних даних поліцією або органами національної безпеки становить втручання у право, гарантоване статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1]. Чимало рішень ЄСПЛ присвячені усуненню наслідків такого втручання. Наведемо приклад, який, на наш погляд, у подальшому може стати полігоном для дискусій у розрізі «безпека суспільства – право на забуття». Так, Міністерством юстиції України повідомлено, що в країні у 2021 р. запустили й почали наповнювати реєстр педофілів. У цьому реєстрі містяться дані про осіб, яка були притягнуті до відповідальності та відбувають покарання за сексуальні злочини проти неповнолітніх. Крім того, у цій базі так само зберігається інформація про осіб навіть після відбуття ними покарання [2]. До реєстру мають доступ визначене законодавством коло осіб, як-от: правоохоронці, директори шкіл і садочків, керівники державних адміністрацій та голови органів місцевого самоврядування [3]. При цьому нічого не говориться про час, протягом якого відповідна інформація зберігається у створеному реєстрі. Але це питання дуже важливе, адже доступ до бази мають чимало осіб, серед яких можуть бути й ті з них, що використовуватимуть цю інформацію для цілей, відмінних від «убезпечення, наприклад, навчальних або лікувальних закладів, інших людей, які працюють з групами дитячих колективів, від того, щоб взяти таку людину на роботу» [2].

Цікаво, що розробники посилаються на практику європейських країн, США, Канади. Проте, за свідченням А.А. Литвиненка, створення урядом Франції бази даних сексуальних злочинців, введеної законом від 9 березня 2004 р., яким внесено поправки до КПК Франції та кількох інших нормативно-правових актів, одразу викликало цілу низку позовів проти цієї країни від осіб, раніше

засуджених за сексуальні злочини [4, с. 381]. Здається, що стосовно таких й інших подібних реєстрів законодавець має чітко визначити строки, протягом яких зберігання відповідної інформації визнаватиметься «адекватним» засобом проти можливого повторення конкретною особою протиправних дій сексуального характеру. Однак, недивлячись на особливості реалізації права на забуття стосовно тих чи інших кримінальних фактів біографії людини, у парадигмі миру вона, як правило, може розраховувати на право на забуття як механізм «нейтралізації» подальших ускладнень в її житті.

Водночас не можемо залишити поза увагою особливості реалізації цього права у ракурсі війни. Уявляється, згодом проблематика права на забуття отримує нового забарвлення й імпульсу стосовно осіб, винних у вчиненні низки злочинів, щодо яких не застосовується давність. Так, за ч. 5 ст. 49 КК України давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109-114², катування, передбаченого частиною третьою статті 127, проти миру та безпеки людства, передбачених у статтях 437-439 і частині першій статті 442 цього Кодексу. Як бачимо, фактично всі ці протиправні діяння так чи інакше пов'язані зі станом військової конфронтації, ведення агресивних війн тощо. Резонно постає запитання: чи є можливою реалізація права на забуття стосовно таких осіб? Відповідь є очевидною: в їх правовому статусі немає місця для права на забуття, адже, як, зокрема, наголошується в Європейській конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів від 25 січня 1974 р., злочини проти людяності і найсерйозніші порушення законів і звичаїв війни є серйозним замахом на людську гідність [5]. Тому «правило реалізації» право на забуття знає виключення. І ці виключення стосуються ведення агресивних загарбницьких війн.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

2. Висоцька О. В Україні запустили реєстр педофілів. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/olena-visotska-v-ukraini-zapustili-reestr-pedofiliv?fbclid=IwAR2grEAD0msh2nMYbl0ARVw4Abq60yL_RTIEvAwTOZvva_DyUMCq-WAPS3w.

3. В Україні запустили реєстр педофілів: хто матиме до нього доступ. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-zapustili-reyestr-pedofiliv-hto-matime-do-nogo-dostup-2461183.html>.

4. Литвиненко А. А. Реалізація права на забуття в контексті знищення персональних даних осіб щодо їхньої судимості чи підозри в скоєнні ними злочинів: практика Європейського суду з прав людини та судів США. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 379–389.

5. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів від 25 січня 1974 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/169709_169709.